

פרשת עקב – הבורח מהגדולה

התורה מזהירה אותנו בפרשה שלא להיכשל במידת הגאווה: "וְרַם לְכַבֵּד, וְשָׁכַחְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ הַמוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֶבְדִים" (ח יד).

על הגאווה כתוב בספר "חובת הלבבות" שהיא החמורה מכל החטאים, שנאמר "תוֹעֵבֶת ה' כָּל גְּבוּה לֵב" (משלי טז ה), ורבי משה מקוצי, מבעלי התוספות, כתב בספרו "ספר מצוות גדול", שהמתגאה בלבו הרי הוא שוכח את הקב"ה, ועובר על הלאו "הַשְׁמֵר לָךְ פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת ה'" (ח יא).

במסכת עירובין (נה). דרש רבא את הפסוק בספר דברים (ל יב) "לֹא בְשֵׁמִים הוּא" כאזהרה נגד הגאווה, ואמר שפסוק זה מלמד אותנו שהתורה לא תימצא במי שמתגאה ומחשיב את עצמו או את חוכמתו בגובה השמים. וכן אמרו ב"מדרש תנחומא" (כי תבוא ג): "אין התורה מתקיימת בגסי הרוח אלא במי שדעתו נמוכה עליו", ודרשו זאת מהכתוב באיוב (כח יב): "וְהִתְקַמָּה מֵאֵין תִּמְצָא" – מאותם אנשים שעושים עצמן כאֵין וכאפס.

מסופר בירושלמי (יבמות פרק יב הלכה ו) על בני עיר אחת ששמה סימוניא, שביקשו מרבי יהודה הנשיא שישלח תלמיד חכם שילמד אותם תורה ויענה לשאלותיהם. שלח להם רבי יהודה את תלמידו לוי בן סיסי. כשהגיע לוי לעיר, קיבלו אותו אנשי העיר בשמחה גדולה, והושיבו אותו על בימה גדולה. שאלו אותו שאלות בהלכה, והוא לא ידע לענות. שאלו אותו שאלות באגדה, והוא לא ידע לענות. שאלו אותו שאלות במקרא, והוא לא ידע לענות.

באו אנשי העיר אל רבי והתלוננו על הרב ששלח להם שלא יודע לענות על שום שאלה.

אמר להם רבי: "שלחתי לכם תלמיד חכם כמוני, ואני לא מבין מה קרה לו".

ביקש רבי מלוי בן סיסי שיבוא אליו.

כשהגיע, שאל אותו רבי את כל השאלות ששאלו אותו אנשי העיר, והוא ידע לענות על כולן.

שאל אותו רבי: "מדוע לא ענית לאנשי העיר כששאלו אותך?"

ענה לו לוי בן סיסי: "כשהגעתי לעיר, הושיבו אותי על בימה גדולה והתגאיתי, וברגע שהתגאיתי שכחתי את כל מה שלמדתי".

וזהו שדרשו רבותינו במסכת פסחים (סו:): "אמר רב יהודה אמר רב: כל המתגאית, אם חכם הוא – חוכמתו

מסתלקת ממנו; ואם נביא הוא – נבואתו מסתלקת ממנו".

ומאיזה חכם למדו שחוכמתו מסתלקת מפני גאוותו? מהלל הענוותן! שבמעשה שבו עלה לגדולה הוא מעד קצת במידת הגאווה. באותה שנה חל ערב פסח בשבת, ובני בתירא שהיו ראשי הסנהדרין לא ידעו האם שחיטת קורבן הפסח דוחה את השבת, ורק הלל ידע את ההלכה שאכן הקרבת קורבן הפסח דוחה את השבת. מיד הושיבוהו בראש ומינהו נשיא עליהם.

אך בשלב זה התגאה הלל בחוכמתו והקניט את בני בתירא, והוכיח אותם על שהתעצלו ולא שימשו כמוהו את שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון. מיד נענש הלל על שהתגאה, וכששאלו את הלל איך יטלטלו את סכין השחיטה בשבת מבתיהם אל העזרה, שכח הלל את ההלכה ולא ידע לענות, ונאלץ להודות שגם הוא לא זוכר את כל מה שלמד: "הלכה זו שמעתי ושכחתי".

ומאיזה נביא למדו שנבואתו מסתלקת ממנו מפני גאוותו? מדבורה הנביאה שהתגאתה ושיבחה בשירה שלה את המצב הביטחוני הטוב שהיה בזמנה, בזכות הנהגתה המוצלחת יותר ממנהיגי העם שהיו לפנייה: "בְּיָמַי שָׁמַר בְּן עֲנַת, בְּיָמַי יָעַל, קָדְלוֹ אֲרָחוֹת וְהִלְכִי נְתִיבוֹת לְכֹוֹ אֲרָחוֹת עֲקֵלְקוֹת. קָדְלוֹ פְּרוֹזוֹן בְּיִשְׂרָאֵל קָדְלוֹ, עַד שִׁקְמִתִּי דְבוֹרָה" (שופטים ה ו-ז). ומיד נענשה בגלל שהתגאתה והסתלקה ממנה רוח הקודש, ולכן נאמר בשירה: "עוֹרֵי עוֹרֵי דְבוֹרָה, עוֹרֵי עוֹרֵי דְבָרִי שִׁיר" (שופטים ה יב), כלומר היה צורך לבקש ממנה להתעורר ולחזור לנבא.

במסכת ערובין (יג:) מובא בשם רבי אבא בשם שמואל: שלוש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים הלכה כמותנו, והללו אומרים הלכה כמותנו. יצאה בת קול ואמרה: "אלו ואלו דברי אלהים חיים הם, והלכה כבית הלל".

ומיד שאלו רבותינו: אם דברי שניהם הם דברי אלהים חיים, מדוע נפסקה הלכה כבית הלל? ותשובתם: מפני שבית הלל היו נוחים ועלובים, כלומר הייתה בהם מידת הענווה, ותמיד הם מזכירים בדבריהם את דברי בית שמאי, ומקדימים את דברי בית שמאי לדבריהם.

ומכל זה מסיקה הגמרא:

"כל המשפיל עצמו – הקב"ה מגביהו; וכל המגביה עצמו – הקב"ה משפילו.

כל המתנזר על הגדולה – גדולה בורחת ממנו; וכל הבורח מן הגדולה – גדולה מחזרת אחריו."